

Javaslat

„a kovácsoltvas temetői sírkerítések”

a kunszentmártoni települési értéktárba történő felvételhez

Készítette:

Név: Józsa László és Barna Gábor

Aláírás

Település, dátum: Kunszentmárton, 2023. július 17.

I. A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslattevő (személy, intézmény, szervezet, vállalkozás) neve:

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó adatai:

Név: Józsa László

Levelezési cím: 5440 Kunszentmárton, Alkotmány u. 36.

Telefonszám: 06-20-4289885

E-mail cím: jozsalaszlo.helytort@gmail.com

II. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. a nemzeti érték megnevezése

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása:

agrár- és élelmiszergazdaság egészség és életmód épített környezet

ipari és műszaki megoldások kulturális örökség sport

természeti környezet turizmus és vendéglátás

3. A nemzeti érték föllelhetőségének helye:

4. Értéktár megnevezése

települési tájegységi megyei külhoni magyarság

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

Kunszentmártonnak két temetője van: a régebbi Felső temető és az Alsó temető. A Felső temető helyét 1820. végén jelölte ki Kunszentmárton magisztrátusa. Az Alsó temetőt 1869-ben nyitották meg. Mindkét temetőben számos kovácsoltvas kerítéssel körülvett sír, nem kizárólag, de elsősorban kripta található. Ez azt jelzi, hogy elsősorban a módosabb családok állítottak ilyen, hiszen bizonyára nem volt olcsó beruházás.

A kerítés részeit valószínűleg külön-külön kovácsolták ki és szegecseléssel erősítették össze. Majd a kész vasvázat illesztették a műkö vagy beton talpazatba. Általában a sír hátsó részén alakítottak ki egy nyitható ajtót, ahol be lehetett lépni a sírhant körülkerített részébe.

A vasrácsok kialakítása nagyon változatos. Nemcsak méretük eltérő, hanem díszítésük is igen változatos. Sok sírnál nemcsak a kerítés oszlopait formálták meg, hanem – különösen a keret első, sírkő felőli részén – gyertyáknak alakítottak ki tartó keretet.

A Felső temető talán legszebb sír kovácsoltvas kerettel díszített sírja Kiss Antal ügyvéd családjáé a temetőkerítés melletti soron, az Alsó temetőben pedig Sipos Istváné a kápolna előtti Kovács-kripta mögött.

Nemcsak a dárda alakban végződő szárak egyformasága, hanem a több helyen látható, virág, levél, inda stb. forma változatossága is figyelemre méltó.

Valószínűleg melegen kovácsolták, formálták mindegyiket. Nem tudjuk, hogy méretük, formaviláguk kialakításába kovácsok mintakönyvei, már meglévő kerítések formái vagy az egyéni ízlések és megrendelések szóltak bele.

Kunszentmártonból dokumentumok alapján eddig egy sírrácskészítő kovács nevét ismerjük: Dósa Ferencét. Ő magát a számlán is „vaskerítés és sírrács” készítő kovácsként tünteti fel. Számláját az 1920-as években nyomatta, de 1938-ban állította ki Pál István sírköves, kőfaragó részére. Mindez azt jelzi, hogy még a két világháború között is működtek ilyen kovácsok.

Készítésük és állításuk kora valószínűleg a kriptába elhelyezett első halott halálozási dátumához köthető.

Más települések példája nyomán azt valószínűsítjük, hogy a kovácsoltvas sírkerítések készítésének virágkora a 20. század első fele, harmada, a szecesszió kora volt. Nemcsak helybeli kovácsok munkáira kell gondolnunk, hanem nagyobb vidéki gyárak, műhelyek, kegszerárusok készítményei is felbukkanhatnak az általuk kiadott katalógusokban.

A javaslatához mellékelt kerítésfotók csupán példák. Teljes felmérést a temetőfelméréssel együtt végzünk majd. A sírok kerítéséhez hasonlóak a szobrok kerítései is, jelezvén, hogy közel azonos időben, azaz a 20. század elején készültek.

6. Indoklás az értéktárba történő fölvétel mellett

A sírkerítések egyrészt a kunszentmártoni kovácsok magas szintű tudásának emlékeztetői, a halott iránti kegyelet kifejezői, s a temetőkert díszei, másrészt pedig a halottkultuszon belül a reprezentáció kifejező is egy adott történeti korban. Számbavételük, dokumentálásuk és önálló feldolgozásuk szükséges.

Megőrzésükre, karbantartásukra ösztönözni szükséges a tulajdonosokat.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

A kovácsoltvas sírkerítéseknek szórványos irodalma van (Nagyvárad, Makó, Szombathely, Sopron), általában a temetőkultúrával foglalkozó tanulmányok említik. Kunszentmártonban megemlíthető:

Józsa László: *Megszentelt kövek. Kápolnák, szobrok, keresztek és temetők Kunszentmártonban*. Szeged, 1999.

Barna Gábor – Szabó Tamás: *Cégünk reklámja. Grafikai fej- és oldalléces számlák és reklámcédulák Kunszentmártonból*. Kunszentmárton, 2023. (sajtó alatt)

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

III. MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális dokumentációja (1. Dósa Ferenc rendelőlapja, 2-5. Felső temetői kerítések, 6-9. Alsó temetői kerítések, 10. Szobor kerítése)

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

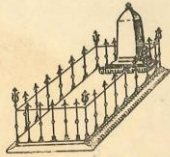
3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat.

DÓSA FERENCZ

kovács mester
vaskerítés- és sárrácskészítő

KUNSZENTMÁRTON

Erzsébet liget-ut 705.

Kunszentmárton, 1928. V. 13.

Rendelő-lap.

Rendelő neve: *Pál Székely*

Foglalkozása: *Kovács*

Lakása: *Kunszentmárton*

Ezennel megrendelem önnél az alant felsorolt vasmunkákat:

1. sz. sz. egy kerítést.

2. sz. sz. kovács mester munkát.

2. sz. sz. munka székely.

40 cm. magasságban kerítés.

3. sz. sz. munka a kerítés

székely kerítés székely.

székely kerítés székely.

székely kerítés székely.

székely kerítés székely.

székely kerítés székely.

Vállalati összeg: *240* P f.

Előleg: *200* P f.

Maradvány: *40* P f.

Mely összeget köteles vagyok a munka befejezésekor Önnek kifizetni.

Pál Székely
munkavállaló.

Pál Székely
megrendelő.

PROSKA JÁNOS
EMLÉK TÁBLA
1823 FEBRUÁR 3.
VÉGÉN
PROSKA ANNYI
1811
1872
BOSNYAI
1877
1882
1887
1892

ITT NYUGOSZNAK

GAÁL JÁNOS

1863 - 1956.

NEJE

MÁTRAY TERÉZIA

1865 - 1929.

SCHMELKA LÉO

1893 - 1947.

NEJE

GAÁL ROZSIKA

1898 - 1937.

SCHMELKA IMKE

1931 - 1932.

GAÁL LAJOS

1894 - 1958

NEJE

KISS ILONA 1901 - 1978

SIMON FERENC

1919 - 2003

NEJE

SOLTI MAGDOLNA

1927 - 2003

nyodjanak békében!

SIMON ZSUZSANNA

1956 - 2002

ITT
NYUGSZIK
AZ ÚRBAN
ZÓNAY ISTVÁN
1849-1942.
ÉS NEJE
KUNA ILONA
1857-1934.
GYERMEKEIK
ifj. **ZÓNAY ISTVÁN**
1895-1920.
ZÓNAY LAJOS 1925-1955.
ZÓNAY AL 1891-1958.
KUNA EL 1891-1969

ZÉN H I K T A L Y
19...-19...
krd!

ITTE NYUGOSZNAK
FERENCY JÁNOS
1861 - 1916
NEJJE
CSEUZ ETELKA
1865 - 1940.
GYERMEKEIK
FERENCY RÓZSIKA
1888 - 1896
FERENCY JÁNOS
1890 - 1907
FERENCY IRMA
1896 - 1975
BALOGH MAGDOLNA
SZEREBE 1912 - 1987 JÁNOS

FERENCY JÓZSEF
1892 - 1971
HITVESE
HUSZÁR ERZSIKÉ
1893 - 1968

ISTVÁN SZÉKELY
1891. Febr. 1.
1971. Febr. 1.
székely

EN DICSŐSÉGÉRE
SZENTELE
KOPÓ JOSEF
HITVESE
TÓTH ERSEBET
1856

S.M.